

Lannert Judit

Az ifjúsági munkanélküliség és az arra adott válaszok az oktatás területén (Nyugat-Európa és Magyarország)

Magyarországon a nyolcvanas évek vége, kilencvenes évek elejének egyik legnagyobb kihívása a növekvő munkanélküliség volt. Különösen érzékenyen érintette a hirtelen megjelenő ifjúsági munkanélküliség az oktatást, különösen a szakképzést. A nyugat-európai országok ezzel a problémával korábban, a hetvenes évek második felétől szembesültek. 1973 és 1983 között az 1973-as olajárrobbanás és a munkaerőpiacra lépő fiatal korosztály nagyobb létszáma miatt szinte mindegyik nyugat-európai országban növekedett a 25 éven aluliak munkanélküliségi rátája. A svédekénél és a németeknél ez az aránya 3-5%-ról 8-10%-ra nőtt. Az angoloknál és franciáknál 10%-ról 20% fölé, míg az olaszoknál, spanyoloknál 10-15%-ról 32-38%-ra ugrott ez a szám. A nyolcvanas évek második felében a kedvező gazdasági folyamatok következtében csökkent ugyan az ifjúsági munkanélküliség rátája a fejlett országokban, de a kilencvenes évek elejére ez a folyamat lelassult.

Az ifjúsági munkanélküliség növekvő rátája szinte minden országban felerősítette a hátrányos helyzetű, a középiskolából lemorzsolódó, gyengén teljesítő fiatalok számára nyújtott programok bővítése iránti igényt. Ilyen programoknak tekinthetők a különböző orientáló szakaszok, szakképzésre bevezető év, stb. intézményei.

A nyolcvanas években Németországban sikerült viszonylag alacsony szinten tartani a munkanélküliséget az európai átlaghoz képest. Ennek okát sokan abban látták, hogy a német duális rendszerű szakképzés a gazdasággal való szorosabb kapcsolata révén jobban alkalmazkodik a munkaerőpiaci igényekhez, és annak megfelelően képi a tanulóit. A nyolcvanas évek során így más országokban is megpróbálkoztak a duális elem bevezetésével, illetve felerősítésével. E törekvés szülőitje pl. Angliában a Youth Training Scheme, vagy Franciaországban az alternance programok. Miután a nyolcvanas évek során sem sikerült lényegesen visszaszorítani az ifjúsági munkanélküliséget, már nem annyira az oktatás gazdasághoz való közelítésében látták a megoldást, hanem a szakképzés színvonalának erősítésében. Ezt a tendenciát tükrözi a német Fachoberschule és Fachhochschule bevezetése, a franciáknál a szakérettségi bevezetése, az angoloknál a szakképesítések egy országosan elismert egységes rendszerének a kidolgozására tett lépések (National Qualification List).

A kilencvenes évek első felében mélyreható változások következtek be a hazai munkaerőpiacon is. Noha a munkavállalási korú népesség 1990 és 1995 között kissé növekedett, ennek ellenére a foglalkoztatottak száma 27%-kal, másfél millióval csökkent. A munkanélküliségi rátája 10% körüli szinten stabilizálódott. Magyarországon a kilencvenes évek elején az ifjúsági munkanélküliség megugrásának úgy ciklikus, mind strukturális, vagy fikciós okai is voltak. A ciklikus jellegű munkanélküliség nagyrészt a gazdaság állapotával függ össze, a fikciós munkanélküliség a fiatalok munkábaállási szokásaival, míg a strukturális munkanélküliség valamivel szorosabban kapcsolódik az oktatási rendszerhez.

A nemzetközi és a magyar adatok alapján is ketté válik a fiatalok két csoportja, a tizenévesek és a huszonevesek csoportja. A KSH Munkaerőmérleg alapján a tizenévesek körében az ifjúsági munkanélküliség rátája mintegy 30%. A 20-24 évesek körében is az országos átlagnál magasabb a munkanélküliség aránya, mintegy 12-13% (1995). Azok a fiatalok, akik lemorzsolódnak, kilépnek az oktatásból, de munkát nem találnak, zömükben a hivatalos statisztikák szintjén sem jelennek meg.

A pályakezdő regisztrált (tehát legalább középfokú végzettséggel rendelkező) munkanélküliek száma 1993 őszén szökött a legmagasabbra, 70000 fölé. 1993-ban a középfokon végzettek több mint fele regisztráltatta magát munkanélküliként. Természetesen a képet valamennyire szépíti a tény, hogy a fiatalok egy része valószínűleg talál munkát a fekete piacon, valamint a közeljövőben egy részük továbbtanul. Ez a magas arányszám mindazonáltal mind a felsőoktatás szűk keresztmetszetére, mind a munkaerőpiacnak a fiatalokat kissé diszkrimináló jellegére rámutat.

A regisztrált pályakezdő munkanélküliek között aránytalanul magas a szakmunkásbizonyítvánnyal rendelkezők aránya. Az a tény, hogy a szakmunkásképzés egyre inkább munkanélkülieket képez, csökkentette az ilyen irányú képzés iránti igényt. Mindez Magyarországon is hasonló tendenciákat indított el az oktatás és szakképzés terén, mint Európaszerte. Így beindult egy speciális képzési program (ún. speciális szakiskola nem fogyatékoson számára) a gyengébben teljesítőknek, a szakképzést megpróbálták a gazdasághoz jobban igazítani, megjelent a tanulószervezés intézménye, kialakultak a társadalmi partnerség intézményei a szakképzésben. A szakképzés színvonalának emelését célozzák meg az ún. „világbanki” szakközépiskolák, illetve programok, amelyek egyre népszerűbbek.

Az iskolázottság szintjének emelése viszont önmagában még nem gyógy mód a munkanélküliség csökkentésére. A fiatalok munkanélküliségének országok közötti eltérései nem mutatnak összefüggést az iskolázási arányokkal. Ez abból is következik, hogy az oktatás kiterjesztése csak rövid távon mérsékeli feltétlenül a munkaerőkínálatot, illetve a munkanélküliséget. Néhány év távlatában már csak akkor gyakorol kedvező hatást a munkaerőpiacra, ha az oktatás a munkaerő-keresletnek megfelelő színvonalon és összetételében bővül. Az ifjúsági munkanélküliség egyik legjobb ellenszere tehát a GDP-nek a 0-1%-nál magasabb ütemű növekedése lenne. Tény azonban, hogy amennyiben a gazdasági növekedés a technológia olyan mértékű fejlődésével jár együtt, ami hosszú távon még jobban csökkenti a munkaerő iránti igényt, úgy a munkanélküliség tartósan magas és talán növekvő szintjével a jövőben is számolni kell.